

ÉLETPÁLYAMODELL

„Ez az oktatási rendszer óriási kudarca”

Molnár Csaba, 2017. március 18., szombat 06:26, frissítve: 08:42

📷 Kertesi Gábor biciklivel. Túltolták? Fotó: Végh László / Magyar Nemzet

Nemrégiben hatalmas sajtófigyelmet kapott a Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagjaiból szerveződő Stádium 28 Kör fóruma, ahol a kör tagjai a magyar oktatás rendszerszintű problémáit elemezték. Az egyik előadó, Kertesi Gábor közgazdász, az MTA Közgazdasági Intézetének munkatársa szerint az iskolaigazgatók felelőssége lenne, hogy minden 15 éves gyermek tudjon értőn olvasni, de ehhez megfelelő autonómiát és elegendő forrást kellene adni nekik.

– A közvélemény az utóbbi években rendszeresen sokkot kap az OECD háromévente ismételt nemzetközi tanulói teljesítményt felmérő PISA-tesztjeinek eredményeitől. A kutatókat is meglepte, hogy ilyen siralmas a magyar oktatás helyzete, vagy régóta tudják ezt, csak eddig senki nem figyelt önökre?

– Egy évtizede látjuk, hogy baj van. A PISA-teszteket egy bonyolult gépezet egyszerű, de fontos jelzőszámainak kell tekinteni. Kimutatható, hogy az alacsony szintű magyar foglalkoztatás nagyrészt ezen alapkészségeket érintő hiányosságok következménye.

Ebben nagy a kormányzat szerepe, hiszen a kormány befolyással van az iskolarendszer működésére. A sikertelenség legszembetűnőbb jele pedig az, hogy Magyarországon évről évre a gyerekek negyede úgy lép ki a munkaerőpiacra, hogy szövegértési, matematikai, problémamegoldó képességei annyira rosszak, hogy szinte beléjük van programozva az egész életükre szóló sikertelenség. Ez az oktatási rendszer óriási kudarca.

hirdetés

– Melyek azok a tendenciák, amelyek megakadályozzák az oktatási rendszer normális működését?

– Ez sok tényezőből tevődik össze. Koncentráljunk az általános iskolákra. Ma a közoktatás működtetése egy háromszintű, hierarchikus rendszerben történik. Legfelül van a minisztérium, illetve a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ, középen a tankerületek, alul pedig maguk az iskolák. Kérdés, hogy helyesen vannak-e elosztva ebben a rendszerben a hatáskörök, a felelőségek és az erőforrások. A miniszter nevezi ki az összes tankerület vezetőjét és az összes iskolaigazgatót. Ezekben a kulcsfontosságú személyzeti kérdésekben helyi szinten senkinek semmilyen beleszólása nincsen. Ez azt is jelenti, hogy a kinevezett emberek érvényesülési lehetőségei kizárólag attól függnek, hogy mennyire felelnek meg az iskolafenntartó, magyarán a miniszter elvárásainak. Tehát nekik semennyire nem kell arra a társadalmi közegre figyelniük, amelynek a gyerekeit nevelik az iskolában, hiszen a helyi közösségnek nincs beleszólása az oktatás ügyeibe.

– Korábban decentralizáltabb volt az iskolairányítás (így a vezetők kinevezése is), de annak is voltak kritikussai. Akkor mi lenne a kívánatos?

– Míg korábban több mint 2000 intézményfenntartó volt, addig most kis túlzással azt mondhatjuk, hogy csak egy van: az állam. Talán belátható, hogy e két végpont között elképzelhető valamilyen értelmes köztes állapot is. Az oktatásirányítás köztes szintjén álló tankerületeket kellene olyan jogkörökkel ellátni, amelyek a helyi oktatási intézmények valóban felelős irányítójává tehetnék azokat. Ha például a tankerületek vezetőit az érintett önkormányzatok vagy az érintett településeken élő választópolgárok választanák meg, az illető karrierje már a helyi lakosságtól vagy annak választott képviselőitől függné. Felelősséggel tartozna a helyi közösségnek. Ehhez persze a magyar közigazgatás egész rendszerét át kéne alakítani. Ma például egy tartósan alulteljesítő iskola átszervezésére, felszámolására, beolvasztására vagy igazgatójának felmentésére egyedül a Klik jogosult. Odáig az információ sokszor el sem jut. De még ha eljut is, a problémák megoldása pontosan olyan nehézkes, mint az ötvenes években volt, amikor minden helyi problémával az illető szakminisztériumba kellett szaladgálni.

Fotó: Hegedűs Márta / Magyar Nemzet

– **Mekkora autonómiát kellene adni az iskoláknak?**

– Ma az a helyzet, hogy az iskolaigazgató nem gyakorolhatja a munkáltatói jogokat, nem ő veszi fel vagy bocsátja el a tanárokat. Csak javaslatokat tehet a tankerületi igazgatónak. Ugyanígy nem dönthet az iskola gazdálkodásáról, pedig rengeteg probléma van, amit csak ott helyben lehetne megoldani. A tanárok és a gazdasági döntések problémája a bérezésben ér össze. Korábban a bértábla csak alulról szabályozta a béreket, de az igazgató, ha úgy gondolta, bizonyos esetekben fizethetett többet. Most alulról és felülről is korlátozva vannak a fizetések. Így akkor sem fizethet többet, ha az például szükséges lenne ahhoz, hogy egy hiányszakmában dolgozó tanárt az intézménybe csábítson. A harmadik terület, ahol vissza kéne adni az iskola önállóságát, az a tananyag megválasztása. Ma egy tanár csupán az órakeretének 10 százalékában határozhatja meg szabadon, hogy mit tanít. Csak néhány, központilag engedélyezett tankönyvet használhat, és ebből kellene úgy tanítania, hogy az a helyi körülményeknek a legmegfelelőbb legyen. Az iskola nem tud így jól működni.

– **A szabad tankönyvválasztás korlátozását azzal indokolták, hogy rengeteg volt a silány minőségű tankönyv.**

– Én híve vagyok annak, hogy minden tankönyvet központilag akkreditáljon egy szigorú szakmai zsűri. De azt semmi nem indokolja, hogy a tankönyvfejlesztés is

központilag irányított legyen. Miért nincs verseny? A rossz tankönyveket úgyis ki lehetne szűrni az akkreditáció során.

A Stádium 28 Kör oktatási fóruma

Szaktmák bűvöletében

– Az általános iskola elvégzése után a legjobbak gimnáziumba, mások (a szakközépiskolák tantervének módosításával létrehozott) szakgimnáziumokba vagy szakiskolákba mennek. Az átalakítást sokan kárhoztatták, de a gyakorlati tapasztalatok igazolják-e a félelmeket?

– Vegyünk egy jellemző példát. Egy egészségügyi szakgimnáziumban tanuló diák az első évben még tanul valamiféle összevont természettudományos tárgyat, de a következő években csakis biológiát tanulhat. Ez azt jelenti, hogy csupán a szakgimnáziumban megszerzett tudással és bizonyítvánnyal nem tud az orvosi egyetemre jelentkezni. Persze különórákat véve, később leteheti a kémiaérettségét, és ami még kell az orvosi felvételihez, de látható, hogy ez így nem jó. Ugyanez érvényes a többi szakterületre is. A szakközépiskolák korábbi rendszerét azonnali hatállyal helyre kellene állítani. A szakközépiskola a közelmúlt magyar oktatásügyének talán legnagyobb sikertörténete volt. A szakmunkás és érettségizett szülők gyermekei, akik előtt a Kádár-rendszerben nem volt nagy perspektíva, a szakközépiskolákkal előbbre léphettek. E társadalmi rétegbe tartozó emberek tömegesen kezdték gyermekeiket

olyan pályákon taníttatni, ahonnan az egyetem felé is vezet út. Ezek tönkretételével bedugították a magyar középosztály egyik legfontosabb mobilitási csatornáját. Ezekre a veszélyekre a szakemberek már 2015 elején figyelmeztették a közvéleményt. (Az érettségi védelmében című tanulmány [innen](#) letölthető – M. Cs.)

– Bizonyos, jellemzően fizikai szakmákban hatalmas a munkaerőhiány Magyarországon, miközben más, diplomás szakmákban sok a munkanélküli. Nem indokolható-e emiatt, hogy a közoktatás átalakításával a gyerekek többségét inkább a hiányszakmák felé tereli a rendszer?

– A „diplomás munkanélküliek” tömegessége egy városi legenda, amit a munkaügyi statisztika nem támaszt alá. A diplomások valójában a hazai átlagot messze meghaladó mértékben találnak állást maguknak. Másfelől tévedés azt gondolni, hogy az elmúlt 25 évben Magyarországon leépült a szakképzés. Az adatok azt mutatják, hogy a rendszerváltástól mostanáig évről évre nagyjából ugyanolyan arányban szereznek a fiatalok szakképzettséget maguknak. Ami változott, az ennek a csoportnak a belső összetétele: amennyivel csökkent a szakiskolai szakképzés részaránya, ugyanannyival nőtt az érettségivel kombinált szakképzésé. Ez a változás Magyarország egyik legprogresszívabb társadalmi folyamata az elmúlt negyed században. Abszolút értelemben ettől még kevesebben lehetnek a szakképzett fiatalok, de ez azért van, mert évtizedek óta csökken a születések száma, és egyre kisebbek az évjáratok. A csökkenő születésszám miatt azonban nem helyes a családok választási lehetőségét beszűkítő és egyébként is kontraproduktív szakmapolitikát folytatni.

📷 Tanár a diákok között. Fotó: Béres Attila / Magyar Nemzet

– Egy fizikai munkásnak ilyen fontos az érettségi? Vagy csak azoknak kell, akik egyetemre akarnak menni?

– Mindenkinek fontos, hiszen a szakmák, hiába hívjuk ugyanúgy őket, mint negyven éve, gyökeresen átalakultak. Egy teherautó-sofőrnek a hetvenes években kellett nyolc általános, különben nem kapott volna jogosítványt, de a munkájához nem kellett ennél több, hiszen a feladata mindössze annyi volt, hogy a rakományt elszállítsa A-ból B-be. Ma már logisztikai rendszereket kell kezelnie, a teherautón számítógép működik, üzletkötői feladatokat is el kell lásson, neki kell elkönyvelnie a tranzakciókat. Egy sor olyan készségre van szüksége a munkája ellátásához (számítógép-kezelés, számolás, kommunikációs készségek, problémamegoldó készség, pénzügyi ismeretek), amelyet csak az érettségit nyújtó képzésben sajátíthat el. De ugyanez elmondható az összes szerelői szakmáról is.

– De akkora hiány van e szakmákból, hogy a képzetlenek is el tudnak helyezkedni.

– Lehet, de ha megnézzük, hogy a társadalom hogyan honorálja azt, ha valakinek a szaktársaihoz képest többletkészségei is vannak, azt látjuk, hogy az előnye egyértelműen pénzzé tehető. A többletkészségek pedig, kutatások bizonyítják, azoknál erősebbek, akik érettségit adó iskolában tanultak. Ha példának okáért veszünk két ugyanolyan munkakört ellátó gépipari munkást, és egyiküknek van, a

másiknak nincs érettségije, akkor az érettségizettnek átlagosan csaknem húsz százalékkal magasabb lesz a fizetése. Egy szakközépiskolában végzett embernek vannak szakmai és általános készségei is. Ha csak a szigorúan vett szakmai ismereteket nézzük, azok bérhozama a munkába állás pillanatában a legmagasabb, de aztán meredeken zuhanni kezd, tehát gyorsan erodálódik a tudás piaci értéke. Ennek az az oka, hogy a technológia fejlődése, modernizációja miatt a szakmaspecifikus tudás gyorsan elavul. Az általános tudás értéke azonban maradandó, mivel ez a garanciája annak, hogy valaki tud-e alkalmazkodni a változásokhoz.

– Tehát szükség van az általános készségek oktatására a kétkezi munkásokat képző iskolákban is. De ebből még nem tudjuk, hogy mely szakmákat kell erőltetni.

– Semmit nem kell erőltetni. Okosan kell szabályozni. Képzeljünk el egy gyereket, akit ma beiskoláznak egy szakképző iskolába. Ő 2021 körül fog végezni. Az oktatástervezés megszállottjai azt gondolják, hogy a hiányszakmák kijelölését a vállalatokra kell bízni. A cégek majd megmondják, hogy ilyen szakmából ennyire, a másiktól pedig annyira lesz szükségük. Ehhez vegyük hozzá azt is, hogy a 2021-ben szakmát szerző fiatalember 2061-ben fog nyugdíjba menni, tehát negyven évre kellene előre látnunk, és megjósolni, hogy milyen szakmák kellenek majd akkor. Ez teljes képtelenség. A magyarországi cégek túlnyomó többsége nem rendelkezik egy évnél hosszabb üzleti tervekkel. Magyarán: azt se tudják, hogy mit fognak két év múlva csinálni. Mi pedig azt várjuk tőlük, hogy ők mondják meg, hogy milyen szakmák kellenek majd az évszázad közepén?!

Vak vezet látót

– Ez azt jelenti, hogy nem lehet tervezni az oktatási rendszert, hiszen úgysem tudjuk, mit hoz a jövő? Nem szül ez káoszt?

– Két felfogás verseng egymással ezen a téren. Az egyik szerint a piac a rendelkezésre álló ismeretek aggregálásának hatékony, decentralizált technikája. Magyarán: ha sokféle képzettségű ember van jelen a munkaerőpiacon, akkor ez lehetőséget teremt arra, hogy a verseny olyan rendszereket hozzon létre, amelyek a leggyümölcsözőbb módon hasznosítják a társadalomban rejlő képességeket. Ott van a milliárdnyi szülő, aki folytonosan keresi azokat a lehetőségeket, amelyek felé terelve a gyermekét az sikeres lehet az életben. Ők ismerik pontosan a gyermekük képességeit és a saját társadalmi közegükben megjelenő lehetőségeket. Ezek azok az ismeretek, amelyeket a piac hasznosítani tud. A másik filozófia szerint az állam mindentudó, és ő tudja a leginkább hasznosítani a humán erőforrásokat. Ez az elképzelés azt feltételezi, hogy van néhány tervező, aki jobban tudja, hogy hogyan lehet sikeres egy gyerek,

mint a saját szülei, akiknek semmi nem fontosabb ennél. Ez volt a szocializmus: irányítói úgy gondolták, hogy vannak olyan központi helyzetben lévő vezetők, akik jobban tudják, hogy mit kell az embereknek csinálniuk, mint ők maguk.

Fotó: Végh László / Magyar Nemzet

– **Eszerint az államnak ki kellene vonulnia az oktatás irányításából?**

– Nem, dehogy. Vannak olyan kérdések, amelyekben az államé kell legyen a döntés, de egy egész képzési rendszert nem lehet erre alapozni. Az emberek nem ostobák, olyan pályákra fogják többségükben küldeni a gyerekeiket, amelyekben tisztességes megélhetésre számíthatnak.

– **A valóságban ez azért nem működik ennyire tökéletesen. Látjuk, hogy vannak olyan divatos szakok, ahová tömegesen jelentkeznek a fiatalok (és az egyetemek az érdeklődést látva boldogan indítanak még több ilyen szakot), miközben egyértelmű, hogy a munkaerőpiacon nincs kereslet az adott szakma iránt.**

– Kétségtelen, hogy vannak olyan főiskolai, egyetemi szakok, ahol a végzősök többsége ügyviteli dolgozó lesz. Viszont ezek az adminisztrátorok sokkal jobb és sokrétűbb képességekkel bíró munkavállalók lesznek. Itt nem arról van szó tehát, hogy ezáltal az egyetemi végzettség elveszíti az értékét, hanem hogy számos szakma sokféle új képességgel felruházott emberrel telik meg. Ez jó dolog. Nem tudhatjuk,

hogya a jövőben a ma még alacsonyabb státusúnak tartott állások ellátásához milyen ismeretekre lesz szükség. Száz évvel ezelőtt azt mondták, hogy a mezőgazdasági munkához írni-olvasni sem kell tudni. Ez a gondolat ma abszurdnak hat. Könnyen lehet, hogy száz év múlva a mai vitákat az egyes szakmákhoz szükségtelen ismeretekről fogják ugyanígy nonszensznek tekinteni. A technológia és a tudás egymást kölcsönösen erősíti. A technológia húzza fel a tudásszintet, hiszen a modern vívmányok működtetéséhez magas szintű tudás kell. És a megnövekedett tudás lehetőséget teremt a technológia további fejlődéséhez.

– Eddig az érettségi fontosságát hangsúlyozta a szakképzésben. Eszerint a szakiskolák használhatatlan tudást adnak?

– A szakiskolák rendszere teljes csőd. Ott egyetlen közismereti tankönyvből tanulnak a diákok az első két évben. Korábban három évig tanultak a szakmaitól eltérő tárgyakat is, és az egész szakmunkásképzés négy évig tartott. Most egyetlen könyv van, abban van a magyar, a matematika, a történelem, a társadalomismeret és egy természettudományi keverék. A szakiskolások adják a gyerekek ötödét, főként olyan diákok kerülnek ide, akik rosszul teljesítettek az általánosban. Ahelyett, hogy az ő matematikai, szövegértési képességeiket próbálnák javítani, még a korábbihoz képest is rontottak az oktatás színvonalán a képzés lerövidítésével. Jelentős tantárgyi reformra lenne tehát szükség itt is. Csapó Benő oktatáskutató ezt úgy fogalmazza meg, hogy „tantárgyi tartalomba ágyazott készségfejlesztés” kellene. Tehát a szaktárgyak tartalmába ágyazottan kellene kitalálni az általános készségek fejlesztésének ügyes pedagógiai fogásait. Ez már csak azért is nehéz feladat, mert a szakiskolákban közismereti tárgyakat oktató tanárok rendkívül kontraszelektált társaság. Őket nagyon komolyan tovább kellene képezni.

Tanári életpályamodel

– De ez történik jelenleg is, minden tanárnak kötelező rendszeresen továbbképzésekre járnia.

– Lehet, de itt éppen ellentétes előjelű a decentralizáltság hatása, mint a közoktatás esetében. Én a tanárképzésben az erős központosítás pártján állok. A tanárképzést, az orvosképzéshez hasonlóan, a nagy tudományegyetemekre kellene koncentrálni, hiszen azok vannak leginkább az ehhez szükséges tudás birtokában. Ezt kellene segíteni azzal, hogy a világ vezető oktatási rendszereit képviselő országokból külső tudást is be kellene vonni. De még ez sem elég: a tanári szakma teljes társadalmi státusát kellene megemelni. Ha ma egy 17-18 éves diák elgondolkodik azon, hogy tanár lesz, milyen szempontokat mérlegel? Ugyanazokat, mint minden más szakma esetében: hogy milyen bérezésre számíthat, és hogy maga a munka mennyire lesz

élvezetes. Ma mindkét szempont arrafelé löki, hogy ne legyen tanár.

📷 Fotó: Hegedűs Márta / Magyar Nemzet

– Külföldön merőben más a tanárok megbecsültsége?

– Sehol a világon nem keresnek a tanárok többet, mint az ügyvédek, a mérnökök vagy a közgazdászok. De nemcsak a tanári szakma átlagos bérszínvonala számít, hanem az is, hogy a keresetek hogyan alakulnak az életpálya során. A sikeresebb oktatási rendszerű országokban, például Finnországban vagy Hollandiában a kezdő tanároknak is viszonylag magas bért adnak, mert mindenki tudja, hogy a pálya első tíz éve a lényeges az egzisztencia megteremtése szempontjából. Akkor házasodnak meg, vállalnak gyereket és vesznek önálló lakást az emberek. Ha a tanári pálya korai szakaszában túlságosan nagy a lemaradás a más diplomás szakmákban dolgozó fiatalok keresetéhez képest, az a legértelmesebb (és legjobb alternatív lehetőségekkel bíró) fiatalokat eltántorítja a tanári pályától. A túlságosan meredek életkori kereseti profil helyett viszonylag magasról induló és kismértékben emelkedő kereseti életpálya az, ami a megfelelő tanárszelekciónak kedvez. De nemcsak kenyérrel él az ember: a megbecsülés nem csak a fizetést jelenti. Ha az állami szabályozás nagyon szűkre szabja a tanárok autonómiáját, akkor a munkájukban értelmet kereső, ambiciózus fiatalok elfordulnak ettől a szakmától. Az autonómia szűkítésének ugyanilyen hatása van a pedagógusi pálya társadalmi megbecsültségére is. Ha az emberek nem autonóm lényt, hanem a központosított oktatás ügyintézőit látják a tanároknak, akik

semmiben nem dönthetnek önállóan, és vélhetően azért lettek tanárok, mert sehova máshova nem vették őket föl (még ha az az adott ember tényleg elhivatottságból ment is pedagógusnak), akkor még a szakma társadalmi presztízse is a tanári kontraszelekció irányába fog hatni.

hirdetés

– Az oktatás, ha nagyon leegyszerűsítjük, kétszereplős dolog: ott van a tanár és a diák. A tanárok kompetenciabéli hiányosságai mellett lehet-e hibáztatni az iskolai teljesítmények gyengeségéért a diákokat is?

– Nem lehet egy ország lakosságát lecserélni. Az iskolarendszer számára a társadalom adottság. Nem mondhatja azt, hogy mostantól legyenek mások a gyerekek. Lehet emiatt kígyót-békát hányni a szülőkre, de ennek nincs semmi értelme.

Magyarországon egyáltalán nem kirívó a társadalom iskolázottságában rejlő heterogenitás más országokéhoz képest. Sőt vannak olyan országok, ahol sokkal nagyobb különbségek vannak a családok műveltségében, mint nálunk. És sok olyan is van, amelynek a közoktatási rendszere a miénknél jobban kezeli ezt a heterogenitást. Az iskola feladata éppen az, hogy ezekből a nagyon eltérő előzetes adottságú gyerekekből a legtöbbet kihozza.

CTNETWORK

Pénzügyi Szakkönyvek

Nagy választékban, Jó Áron! Rendeljen most, online! www.mkvkok.hu

hirdetés